

**ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄՆԵՐ ՈՒՆԵՑՈՂ
ՆԱԽԱԴԴՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԻ ՏԱՐԱԾԱԿԱՆ ԿՈՂՄՆՈՐՈՇՄԱՆ
ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԵՎԱԿՈՐՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՆ
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ**

Դավթյան Ա.Ռ.

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի հատուկ մանկավարժության և հոգեբանության ամբիոնի դասախոս, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու

Յայլոյան Ա.Վ.

Շիրակի Միքայել Նալբանդյանի անվան պետական մանկավարժական համալսարանի մանկավարժության և սոցիալական աշխատանքի ամբիոնի դասախոս, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու

Սարուխանյան Կ.Ա.

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի հատուկ մանկավարժության և հոգեբանության ամբիոնի դոցենտ, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ. տեսողության խանգարումներ ունեցող երեխաներ, տարածական կողմնորոշման կարողություններ, տարածական ընկալում, մնացորդային տեսողություն:

Գիտամեթոդական գրականության վերլուծությունը և արդի պրակտիկան վկայում են, որ զարգացման հապաղումով երեխաների, այդ թվում՝ տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականների կրթադաստիարակչական գործընթացի խնդիրների լուծման հարցում կարևոր դեր է խաղում ընտանիքը: Խնդիրն առավել է կարևորվում չտեսնող և թույլ տեսողությամբ երեխաների տարածական կողմնորոշման ձևավորման և զարգացման գործընթացում (Վ.Ա.Ֆեոկտիսովա՝ 1993, Վ.Վ. Տկալովա՝ 1998,

Ե.Մաստյուկովա, Ա.Տ. Մոսկովկինա՝ 2004, Ռ.Ն. Ազարյան՝ 2008 և այլք):

Թե՛ մանկավարժների, թե՛ հոգեբանների, թե՛ սոցիոլոգների վերջին տարիների բազմաթիվ ուսումնասիրություններ նպաստեցին զարգացման հապաղում ունեցող երեխաների, այդ թվում՝ տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականների հետ ընտանեկան պայմաններում իրականացված կրթադաստիարակչական խնդիրների արդյունավետ լուծմանը:

Տեսողության խանգարումներ ունեցող երեխաների ուսուցման և դաստիարակության գործընթացում ծնողների կողմից իրականացվող մասնագիտացված օգնությունը, այդ թվում՝ տարածական կողմնորոշման կարողությունների և հմտությունների ձևավորման ու

գարգացման հարցում, ամբողջա-
նում է անցկացվող համակարգված
շտկողական գարգացող միջոցա-
ռումներով:

Սակայն համապատասխան
գրականության ոչ լիարժեք մշակ-
վածությունը և այն հանգաման-
քը, որ ծնողներն ինքնուրույն չեն
տիրապետում բոլոր անհրաժեշտ
միջոցներին և հմտություններին,
ինչպես նաև իրենց երեխաներին
օգնելու և օժանդակելու հարցում
իրազեկության պակասը նվազեց-
նում են ընտանեկան պայման-
ներում չտեսնողների և թույլ տե-
սողություն ունեցող երեխաների
տարածական կողմնորոշման կա-
րողությունների և հմտություննե-
րի ձևավորմանը միտված աշխա-
տանքների արդյունավետությունը:

Տեսողության խանգարումներ
ունեցող երեխաների հետ ընտանե-
կան պայմաններում իրականաց-
վող աշխատանքների արդյունա-
վետության ապահովման համար
անհրաժեշտ է ծնողներին զինել
այնպիսի տեսական գիտելիքներով
և գործնական կարողություննե-
րով, որոնց շնորհիվ ընտանիքում
կստեղծվեն բարենպաստ պայ-
մաններ նախադպրոցականնե-
րի տարածական կողմնորոշման
կարողությունների ձևավորման և
գարգացման համար: Այս աշխա-
տանքները կազմակերպելիս կամ
անցկացնելիս առաջին հերթին
անհրաժեշտ է տեսողության խան-
գարումներ ունեցող նախադպրո-
ցական տարիքի երեխաների մեջ
մշակել տարածությունից չվախե-
նալու կարողություն: Կարևոր է
նաև ուշադրության, լսողության
տեղաշարժման ժամանակ ճանա-
պարհի կողմնորոշիչները և առար-
կաները հիշելու, դրանց վրա կենտ-

րոնանալու կարողությունների
ձևավորմանն ու գարգացման վրա:

Այսպիսով, ակնհայտ է դառնում,
որ տեսողության խանգարումներ
ունեցող նախադպրոցականների
տարածական կողմնորոշման կա-
րողությունների ձևավորմանն ու
գարգացմանը միտված միջոցների,
մեթոդների և մանկավարժական
մոտեցումների մշակումն անհրա-
ժեշտ է՝ ծնողներին օգնելու, որ-
պեսզի նրանք մեթոդապես ճիշտ
աշխատեն իրենց երեխաների հետ:

Տեսողության խանգարումներ
ունեցող երեխաների հետ ընտա-
նեկան պայմաններում իրակա-
նացվող այս աշխատանքի հիմքը
ծնողներին տեսական գիտելիքնե-
րով ու անհրաժեշտ գործնական
հմտություններով զինելն է:

Ընդ որում, այդ աշխատանքի
գլխավոր ուղղություններն են՝

- ծնողների համար նախատես-
ված մանկավարժական մոտե-
ցումների մշակում, որը կօգնի
նրանց ճիշտ կազմակերպելու
տեսողության խանգարումներ
ունեցող նախադպրոցական-
ների տարածական կողմնորո-
շումն ընտանիքում:
- մշակել արդյունավետ միջոց-
ներ, մեթոդներ, ստեղծել դրանց
կիրառման պայմաններ, որոնք
կօգնեն տեսողության խանգա-
րումներ ունեցող երեխաներին՝
ընտանեկան պայմաններում
կողմնորոշվելու միկրո և մակրո
տարածության մեջ:

Այս հիմնախնդիրների լուծում-
ները մշակելիս մենք հաշվի ենք
առել մի շարք խնդիրներ: Ընտա-
նիքում տեսողության խանգարում-
ներ ունեցող նախադպրոցական-
ների տարածական կողմնորոշման
կարողությունների և հմտություն-

ների ձևավորման և զարգացման աշխատանքների հիմնական խնդիրներն են՝

- կանխարգելել այն վնասակար սովորությունների ձևավորումը, որոնք տեսողական պաթոլոգիայի հետևանք են և բացասաբար են անդրադառնում երեխաների տարածական կողմնորոշման կարողության ձևավորման և զարգացման վրա,
- ձևավորել և զարգացնել գլխի, իրանի, պարանոցի, ոտքերի դիրքի, ձեռքերի ճիշտ շարժումները, որոնք կարևոր դեր ունեն տարածության մեջ կողմնորոշվելու հարցում,
- մշակել «աջ», «ձախ», «առաջ», «ետ» և նման այլ առաջադրանքների կատարման ժամանակ ճիշտ կողմնորոշվելու կարողություն,
- ձևավորել միկրո և մակրո տարածության մեջ բանավոր ցուցումներով, հիշողությամբ, ուշադրությամբ, ներբանային շոշափելիքով, ձայնային կողմնորոշիչներով կողմնորոշվելու կարողություններ,
- ձևավորել տեղաշարժման ընթացքում տարբեր պայմաններում (ուղիղ գծով, դեպի վերելք, իջնել և բարձրանալ աստիճաններով և այլն) կողմնորոշվելու կարողություններ:

Այս խնդիրների լուծման համար անհրաժեշտ է կիրառել համակարգված հոգեբանամանկավարժական մոտեցումներ, այսինքն՝ տարածական կողմնորոշման խնդիրը պետք է լուծվի տեսողության խանգարումների ունեցող երեխաների խոսքային, ձայնային ընկալման, հիշողության, ներբանային շոշափելիքի ձևավորման և զար-

գացման հետ համատեղ:

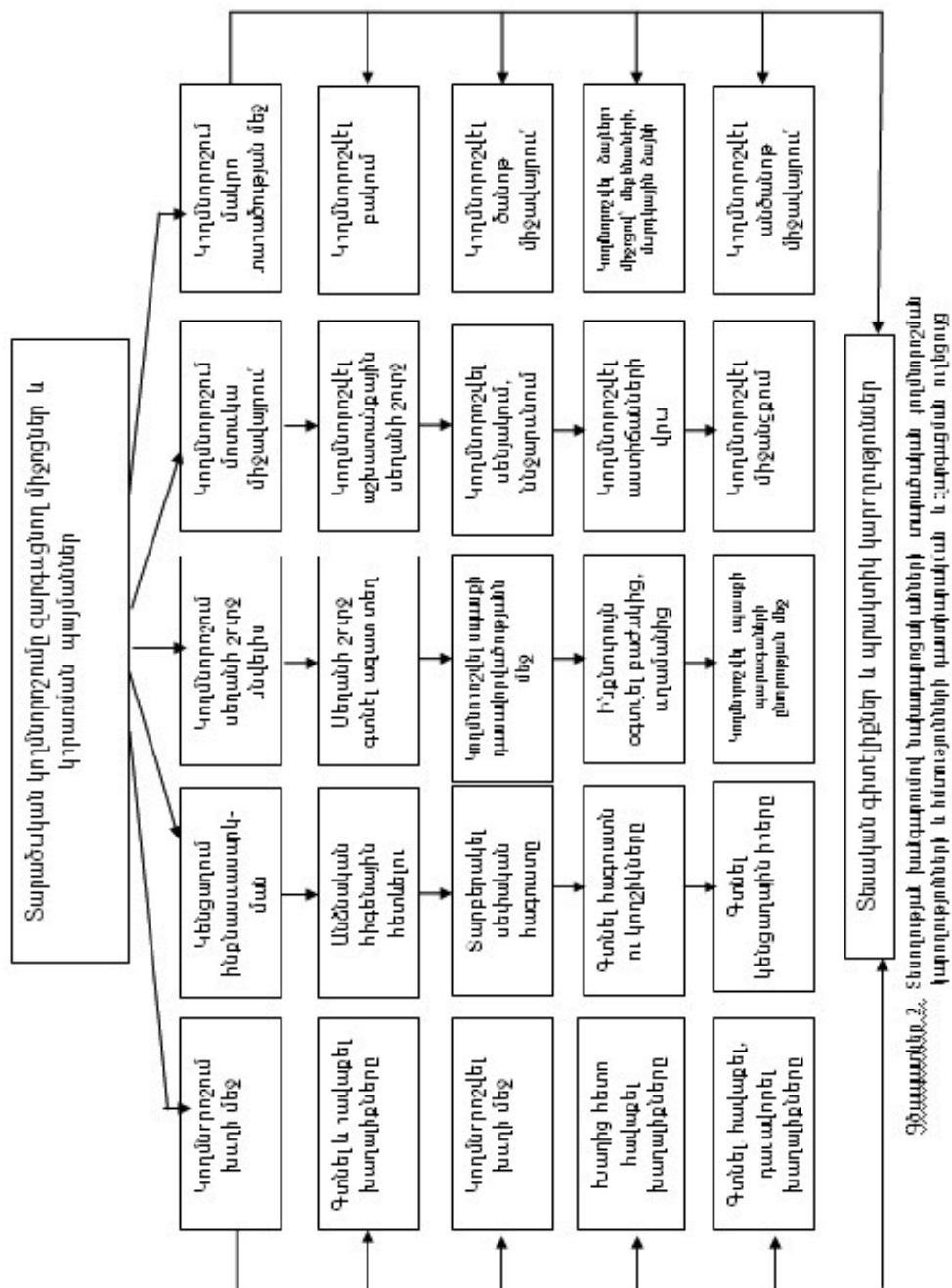
Ելնելով վերը նշվածից՝ ակնհայտ է դառնում, որ ընտանեկան պայմաններում տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականների տարածական կողմնորոշման կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը միտված աշխատանքների արդյունավետ իրականացման համար ծնողները պիտի ունենան համապատասխան գիտելիքներ և գործնական կարողություններ ու հմտություններ: Ինչպես նշում են բազմաթիվ մասնագետներ և մեր կողմից իրականացված ուսումնասիրությունների արդյունքները վկայում են, որ ընտանիքում տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականների տարածական կողմնորոշման կարողությունների ձևավորմանը միտված աշխատանքները միշտ չեն արդյունավետ ընթանում, իսկ հաճախ էլ՝ արդյունավետ չեն լինում ընդհանրապես: Այս գործընթացի դժվարությունները հիմնականում պայմանավորված են ոչ միայն նշված երեխաների տեսողության խանգարումների տեսակով, հոգեբանաֆիզիկական և տարիքային զարգացման առանձնահատկություններով, այլև ծնողների՝ այդ հարցերի մասին տեղեկացվածության նվազ մակարդակով ու ընտանեկան պայմաններում այդ աշխատանքի կազմակերպման և անցկացման նրանց գործնական հմտությունների պակասով: Այս խնդիրների լուծմանն ուղղված հատուկ գիտամեթոդական գրականության վերլուծությունը վկայում է նաև այս հարցի ոչ լիարժեք տեսական և գործնական վերամշակման մասին:

Տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականների տարածական կողմնորոշման ձևավորումն ու զարգացումը կազմակերպելու համար հաճախ բացակայում են տեսական մոտեցումները, փորձարարությամբ վերամշակված և հիմնավորված միջոցները, ծնողներին օգնող մեթոդներն ու գործնական ուղիները: Իսկ ընտանիքներում նման աշխատանքը, որպես կանոն, իրականացվում է ծնողների սեփական փորձի և ունեցած պարզ գիտելիքների հիման վրա:

Տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականների հետ իրականացվող աշխատանքների ընթացքում ծնողներին առաջարկեցինք կիրառել մեր կողմից մշակված մեթոդական մոտեցումները, հատուկ առաջադրանքները և դրանց իրականացման նպատակով նախատեսված հատուկ մանկավարժական պայմանները: Ծնողներին առաջարկված հատուկ վարժությունների և առաջադրանքների համակարգը, մասնագիտական խորհրդատվությունն ու օժանդակ միջոցները (դիդակտիկ նյութեր, բանավոր ցուցումներ, ցուցադրման և բացատրության մեթոդներ, ռելիեֆային և գծային նկարներ, տեղաշարժման ուղու սխեմաներ), ինչպես նաև հատուկ մշակված մեթոդական ցուցումները միտված են եղել այն բանին, որ տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականները տարածական կողմնորոշման կարողություններն ու հմտությունները յուրացնեն խոսքային մակարդակով:

Ուսումնասիրվող խնդրի համաձայն՝ կարևոր տեղ է հատկացվել

նաև տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականների միկրո և մակրոտարածության մեջ կողմնորոշվելու կարողությունների և հմտությունների զարգացման միջոցների և մեթոդական մոտեցումների ընտրությանը, մշակմանը և համակարգման աշխատանքներին: Չտեսնող և թույլ տեսողություն ունեցող երեխաների համար նման պայմաններում ճիշտ տեղաշարժվելու կողմնորոշման կարողությունը մեծ նշանակություն ունի: Այս խնդրի կարևորությունը բացատրվում է նրանով, որ տեսողության խանգարումներ ունեցող երեխաները, հատկապես նախադպրոցական տարիքում, գտնվում են ծնողների հոգածության ներքո, որոնք «խնայելով» երեխաներին՝ ամեն ինչ կատարում են նրանց փոխարեն: Ի հետևանք՝ այդ երեխաները մեծանում են ոչ ինքնուրույն, չեն կարողանում կողմնորոշվել նույնիսկ մոտակա միջավայրում, միկրո տարածության մեջ: Սույն փաստարկները մեզ մղել են առավել մեծ ուշադրություն դարձնելու տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականների՝ կողմնորոշման կարողությունների ձևավորմանը և զարգացմանը խաղային գործունեության ընթացքում, կենցաղում, ինքնասպասարկման ոլորտում, այդ թվում՝ սեղանի շուրջ, միկրո և մակրոտարածությունների մեջ և այլն (գծապատկեր 1):

Գրառություն 2. Գրառությունները պարզապես չեն համարձակվում իրականությանը, ինչպես որ իրականությունը չի համարձակվում իրենց գրառություններին։

Տվյալ խնդիրները լուծվել են տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականների տարածական կողմնորոշման կարողությունների և հմտությունների ձևավորմանն ու զարգացմանն ուղղված հատուկ վարժությունների և առաջադրանքների ընտրման, վերամշակման և գործնականում կիրառման ճանապարհով:

Ուսումնասիրելով տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականների խաղային գործունեությունը, տարածական կողմնորոշման կարողությունները և հմտությունները՝ մենք երեխաների ուշադրությունը խաղի ընթացքում կենտրոնացրել ենք իրենց խաղալիքների ընտրության հարցերում ճիշտ կողմնորոշվելու վրա, իմանալու և հիշելու դրանց տեղը և դիրքը, ինչպես նաև սովորեցրել ենք խաղի ժամանակ տարբեր ուղղություններով կողմնորոշվել:

Մեր իրականացրած հետազոտությունների ժամանակ մեծ տեղ հատկացրել ենք անհատական, զույգերով կամ խմբային ձևով անցկացվող խաղերի ընթացքում դրսևորվող կողմնորոշմանը, խաղալիքների դասավորվածությանն ու դրանց տեղադրության հարցերում կողմնորոշվելու, տեղաշարժվելու և խաղային գործողություններին հիշողության

միջոցով և բանավոր հրահանգներով հետևելու կարողություններին:

Մեծ ուշադրություն ենք հատկացրել նաև տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականների՝ կենցաղում կողմնորոշվելու կարողությունների և հմտությունների ձևավորմանը նպաստող անհրաժեշտ միջոցների և մեթոդական մոտեցումների մշակմանն ու կատարելագործմանը: Դրանք հատուկ վարժություններ և առաջադրանքներ են, որոնք ուղղված են զարգացնելու բանավոր ցուցումներով առարկաների տեղը որոշելու ընկալումը և դրանց հասնելու ուղին ընտրելու կարողությունները:

Այսպիսով, տեսողության խանգարումներ ունեցող նախադպրոցականների տարածական կողմնորոշման կարողությունների ձևավորումը և զարգացումը կազմակերպելու և անցկացնելու համար ներկայացված տեսական մոտեցումները, տեսանկյունները և գործնական ուղիները միտված են կատարելագործելու այդ աշխատանքն ընտանիքում: Տեսողության խանգարում ունեցող նախադպրոցականների տարածական կողմնորոշման կարողությունների ձևավորումն ու զարգացումն ընտանիքում միայն այս պայմաններում հնարավոր կլինի հասցնել դրական արդյունքի:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ազարյան Ռ.Ն., Երեխայի տեսողությունը, Մեթոդական ձեռնարկ ծնողների համար, Երևան, «Աստղիկ» 2008, էջ 16:
2. Воспитание и обучение слепого дошкольника./ Под. Ред. Л.И. Солнцевой, Е.Н. Подколозиной, 2-е изд. с изменен.- М.-2006, с. 75-76.
3. Горшкова Н.М. Исследование образа тела у детей дошкольного возраста, воспитывающихся в условиях отцовской депривации в разные периоды детства- 2013, N4,-с.78-85.

РЕЗЮМЕ

СРЕДСТВА ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОСТРАНСТВЕННОЙ ОРИЕНТИРОВКИ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЕМ ЗРЕНИЯ В УСЛОВИЯХ СЕМЕЙНОГО ВОСПИТАНИЯ

Давтян С.Р.

преподаватель кафедры специальной педагогики и психологии Армянского государственного педагогического университета имени Хачатура Абовяна, кандидат педагогических наук

Яйлоян А.В.

преподаватель кафедры педагогики и социальной работы Ширакского государственного педагогического университета имени Микаэла Налбандяна, кандидат педагогических наук

Саруханян К.А.

доцент кафедры специальной педагогики и психологии Армянского государственного педагогического университета имени Хачатура Абовяна, кандидат педагогических наук

В статье представлено теоретическое и практическое обоснование необходимости формирования пространственной ориентировки

дошкольников с нарушением зрения в условиях семейного воспитания.

SUMMARY

THE MEANS OF SPACIAL ORIENTATION OF CHILDREN WITH VISUAL IMPAIRMENTS IN FAMILY EDUCATION CONDITIONS

Davtyan S.

Lecturer Chair of Special Pedagogy and Psychology Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan, Candidate of Pedagogical Sciences

Yayloyan A.

Lecturer Chair of Pedagogy and Social work, Shirak State University after Mikael Nalbandyan, Candidate of Pedagogical Sciences

Sarukhanyan K.

Associate professor Chair of Special Pedagogy and Psychology Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan, Candidate of Pedagogical Sciences

In the article presented the main directions, theoretical-practical ways of development of spatial orientation

of preschool children with visual impairments in family education conditions.